

Gépészmérnöki Alapismeretek BMEGEVGAG01

Ellenőrző kérdések

HIDRODINAMIKAI RENDSZEREK TANSZÉK

WWW.HDS.BME.HU

1. Fordulatszám, tehetetlenségi nyomaték és súrlódási nyomaték mérése

Elméleti kérdések

1. Fordulatszám-mérő eszközök (tachoszkóp, Jacquet indikátor, stroboszkóp tachométer).
2. A tehetetlenségi nyomaték definíciója; tömegpont, gyűrű és henger tehetetlenségi nyomatéka.
3. Mérőberendezés vázlata menetábra méréshez. (Mit, milyen eszközökkel és hogyan kell mérni?)
4. Hogyan lehet tehetetlenségi nyomatékot fizikai inga segítségével meghatározni?
5. Hogyan lehet a súrlódási nyomatékot menetábra segítségével meghatározni?
6. Redukált hossz fogalma, számítása.
7. Matematikai és fizikai inga fogalma, lengésidőképlet.
8. Mondjon 3 különböző elven működő fordulatszám-mérő eszközt! Az elvet hangsúlyozza!

Mintapéldák

1. Példa

Mekkora nyomatékkal kell forgatni egy motor forgórészét, ha a tehetetlenségi nyomatéka $\Theta=4 \cdot 10^{-4} \text{ kg} \cdot \text{m}^2$ és $\varepsilon=5 \text{ rad/s}^2$ szöggyorsulást szeretnénk elérni? A választ Nm-ben adja meg! ($2 \cdot 10^{-3} \text{ Nm}$)

2. Példa

Egy fizikai ingára 1,2 kg tömegű, 80 mm átmérőjű, homogén, henger alakú póttömeget rakunk, a forgásponttól 100 mm távolságra. Számolja ki a póttömeg tehetetlenségi nyomatékát! ($1,296 \cdot 10^{-2} \text{ kgm}^2$)

3. Példa

Mekkora annak a matematikai ingának a lengésideje, aminek hossza $L=150 \text{ cm}$. A választ s-ban adja meg! ($2,46 \text{ s}$)

4. Példa

Mekkora annak a fizikai ingának a redukált hossza, melynek tehetetlenségi nyomatéka $0,5 \text{ kgm}^2$, a póttömeg $0,5 \text{ kg}$, az inga $0,1 \text{ kg}$ tömegű, és az inga súlypontja a póttömeg miatt az eredeti súlyponttól 100 mm -rel tolódott el? ($8,3 \text{ m}$)

5. Példa

Egy villanymotor szögsebessége $\Delta t=5 \text{ s}$ alatt $\omega_1=100 \text{ rad/s}$ – ról $\omega_2=150 \text{ rad/s}$ –ra növekszik egyenletesen. Mekkora a motor szöggyorsulása? A választ rad/s^2 -ben, előjelhelyesen adja meg! (gyorsulás pozitív, lassulás negatív) (10 rad/s^2)

2. Forgatónyomaték és hatásfok mérése (mérleggépek)

Elméleti kérdések

1. Mérleggenerátor egyensúlya terheléskor.
2. Mérleggenerátor egyensúlya üresjárásban, az üresjárási mérés célja.
3. Hogyan mérjük a hasznos és a bevezetett teljesítményt mérlegmotor esetén? Hogyan számoljuk a hatásfokot?
4. Hogyan mérjük a hasznos és a bevezetett teljesítményt mérleggenerátor esetén? Hogyan számoljuk a hatásfokot?
5. Készítsen vázlatot a mérőberendezésről és magyarázza el, mit és hogyan kell mérni.
6. Terhelési fok és névleges teljesítmény fogalma.

Mintapéldák

1. Példa

Mérlegmotor mérés adatai a következők. A tengely fordulatszáma $n = 2320 \text{ f/min}$, a kiegyensúlyozásához szükséges tömeg $m = 1165 \text{ g}$, a mérlegkar hossza $k = 50 \text{ cm}$. Az adott fordulatszám mellett az üresjárási kiegyensúlyozási tömeg $m_0 = 0,02 \text{ kg}$. A villamos feszültség $U = 230 \text{ V}$, az áramerősség $I = 8,7 \text{ A}$. Mekkora a mérlegmotor hasznos és bevezetett teljesítménye az adott üzemállapotban? ($P_h = 1364 \text{ W}$; $P_b = 2001 \text{ W}$)

2. Példa

Mérleggenerátor mérés adatai a következők. A tengely fordulatszáma $n = 2320 \text{ f/min}$, a kiegyensúlyozásához szükséges tömeg $m = 565 \text{ g}$, a mérlegkar hossza $k = 80 \text{ cm}$. Az adott fordulatszám mellett az üresjárási kiegyensúlyozási tömeg $m_0 = 0,023 \text{ kg}$. A villamos feszültség $U = 230 \text{ V}$, az áramerősség $I = 4,5 \text{ A}$. Mekkora a mérleggenerátor hasznos és bevezetett teljesítménye? ($P_h = 1035 \text{ W}$; $P_b = 1121 \text{ W}$)

3. Példa

Egy $P_N = 1500 \text{ W}$ névleges teljesítményű mérlegmotor mechanikai teljesítménye $P_{mech} = 1200 \text{ W}$, villamos teljesítménye $P_{vill} = 1410 \text{ W}$. Mekkora a mérlegmotor hatásfoka és terhelési foka? ($\eta = 85,1 \%$; $x = 80 \%$)

4. Példa

Egy $P_N = 1500 \text{ W}$ névleges teljesítményű mérleggenerátor mechanikai teljesítménye $P_{mech} = 805 \text{ W}$, villamos teljesítménye $P_{vill} = 600 \text{ W}$. Mekkora a mérleggenerátor hatásfoka és terhelési foka az adott üzemállapotban? ($\eta = 74,5 \%$; $x = 40 \%$)

3. Otto-motor és villamos generátor gépcsoport (mobil aggregát) mérése

Elméleti kérdések

1. Rajzolja fel a négyütemű Otto-motor indikátor diagramját, és röviden magyarázza a működés fő lépéseit!
2. Rajzolja fel a porlasztó (karburátor) vázlatát és ismertesse működését!
3. Ismertesse a terhelés, az aggregát hasznos teljesítményének, bevezetett teljesítményének, a hatásfokának és a fajlagos üzemanyag fogyasztás számítási összefüggéseit és mértékegységeit!
4. Ismertesse a közepes terhelés számítási összefüggését!
5. Ismertesse az átlagos hatásfok számítási összefüggését!

Mintapéldák

1. Példa

Egy $P_N=1500$ W névleges teljesítményű mobil aggregát $x=0,8$ terhelési fok mellett egy $t=40$ perces üzem során $V=0,4$ liter $H_b=43,6$ MJ/kg fűtőértékű, $\rho_b=740$ kg/m³ sűrűségű benzint fogyasztott el. Mekkora az aggregát hatásfoka? (0,223)

2. Példa

Egy $P_N=1500$ W névleges teljesítményű mobil aggregát $(P_h)_1 = 750$ W hasznos teljesítményt ad le $t_1=20$ percen keresztül, majd $t_2=40$ percen át $(P_h)_2 = 1200$ W hasznos teljesítménnyel üzemel. Az első időszakban érvényes hatásfok értéke $\eta_1=15\%$, míg második időszakra $\eta_2=25\%$. Mekkora a teljes időszakra vonatkozó közepes terhelési fok és átlagos hatásfok? ($x_{köz} = 0,7$; $\eta_{át} = 0,216$)

3. Példa

Egy $P_N=1500$ W névleges teljesítményű mobil aggregát $x=0,5$ terhelés mellett üzemel 20 percen keresztül. Ezalatt $m=0,2$ kg benzint éget el, melynek fűtőértéke $H_b=43,6$ MJ/kg. Mekkora a fajlagos üzemanyag fogyasztás? (0,8 kg/kWh)

4. Példa

Egy $P_N=1500$ W névleges teljesítményű mobil aggregát $x=0,7$ terhelési fok és $\eta=25\%$ hatásfok mellett $t=45$ percig üzemel. Hány kg $H_b=43,6$ MJ/kg fűtőértékű benzint fogyaszt el ekközben? (0,26 kg)

4. Hőmérséklet mérése (vízmelegítő)

Elméleti kérdések

1. Bernoulli egyenlet (a tagok fizikai jelentése), Bernoulli-entalpia fogalma, jelentősége.
2. Mérőberendezés vázlata és a mérés leírása (hőmérséklet-idő kapcsolat mérése).
3. Az összentalpia négy tagja közül melyek hanyagolhatók el milyen feltételezések mellett?
4. Csörugós higanytöltésű, kettősfém (bimetál) hőmérők és hőelemek működése.
5. Mérőberendezés vázlata és a mérés leírása (hőmérséklet-tömegáram kapcsolat mérése).

Mintapéldák

1. Példa

Egy vízmelegítőn 0,1 l/s térfogatárammal folyik át víz (sűrűsége 1000 kg/m^3 , fajhője $4187 \text{ J/(kg } ^\circ\text{C)}$). A vízmelegítő redukált tömege: 0,5 kg
Várhatóan mennyi idő alatt éri el a berendezés az állandósult állapotot? (15 s)

2. Példa

Egy vízmelegítőn 0,5 l/s térfogatárammal folyik át víz (sűrűsége 1000 kg/m^3 , fajhője $4187 \text{ J/(kg } ^\circ\text{C)}$). A vízmelegítő redukált tömege 0,5 kg, a hőmérséklet növekmény állandósult állapotban $50 \text{ }^\circ\text{C}$.
 $t = 5 \text{ s}$ után mekkora a belépő és a kilépő víz hőmérsékletének különbsége? ($49,7 \text{ }^\circ\text{C}$)

3. Példa

Egy 1 kW villamos teljesítményű vízmelegítőből 20 s alatt 0,5 l víz folyik ki (sűrűsége 1000 kg/m^3 , fajhője $4187 \text{ J/(kg } ^\circ\text{C)}$). A belépő víz hőmérséklete $15 \text{ }^\circ\text{C}$.
Az állandósult állapotban mekkora a kilépő víz hőmérséklete? ($24,6 \text{ }^\circ\text{C}$)

4. Példa

Mekkora villamos teljesítményű vízmelegítőre van szükség ahhoz, hogy 0,05 l/s térfogatáramú víz (sűrűsége 1000 kg/m^3 , fajhője $4187 \text{ J/(kg } ^\circ\text{C)}$) hőmérséklete $10 \text{ }^\circ\text{C}$ -al növekedjen.
(2,1 kW)

5. Nyomásmérés

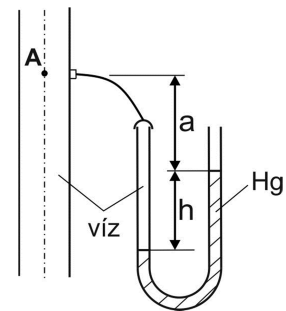
Elméleti kérdések

1. U-csöves manométer egyensúlya túlnyomás mérésekor.
2. U-csöves manométer egyensúlya vákuum mérésekor.
3. Bourdon-csöves manométer működési elve (működőképes vázlat).
4. Bourdon-csöves manométer kalibrálása, a kalibrálóberendezés vázlata.
5. Folyadékáram meghatározása köbözéssel.
6. Folyadékáram meghatározása mérőperemmel (vázlat, működési elv).

Mintapéldák

1. Példa

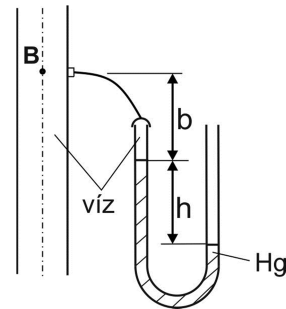
Az 1. ábrán látható vízvezeték „A” pontjában határozza meg az abszolút nyomást a higanyos töltésű U-csöves manométer segítségével! $a = 150 \text{ mm}$; $h = 100 \text{ mm}$; $\rho_{\text{víz}} = 1000 \text{ kg/m}^3$; $\rho_{\text{Hg}} = 13600 \text{ kg/m}^3$. A légköri nyomás értéke 10^5 Pa . (110889 Pa)

1. Ábra

2. Példa

A 2. ábrán látható vízvezeték „B” pontjában határozza meg az abszolút nyomást a higanyos töltésű U-csöves manométer segítségével! $b = 120 \text{ mm}$; $h = 50 \text{ mm}$; $\rho_{\text{víz}} = 1000 \text{ kg/m}^3$; $\rho_{\text{Hg}} = 13600 \text{ kg/m}^3$. A légköri nyomás értéke 10^5 Pa . (92152 Pa)

2. Ábra

3. Példa

Bourdon csöves manométert kalibrálunk. Az olajtöltésű hengerbe nyúló dugattyú tömege 1 kg , a dugattyú keresztmetszete 2 cm^2 . Számítsa ki, hogy egy 2 kg -os súlytárcsa felhelyezésével mekkora túlnyomás alakul ki a hengerben! (147150 Pa)

4. Példa

Egy vezetékben köbözéssel szeretnénk meghatározni a térfogatáramot. A köbözőtartályban $41,21$ másodperc alatt 100 mm szintnövekedést mérünk. A tartályállandó $\alpha = 0,1086 \text{ dm}^3/\text{mm}$. Számítsa ki a térfogatáramot dm^3/min mértékegységben! ($15,81 \text{ dm}^3/\text{min}$)

6. Csőívek áramlási ellenállásának mérése

Elméleti kérdések

1. Írja fel a veszteségmentes Bernoulli-egyenletet és magyarázza el az egyenlet tagjainak fizikai jelentését!
2. Írja fel a veszteségmentes Bernoulli-egyenletet és írja fel, hogy milyen feltételek mellett érvényes (3 feltétel)!
3. Definiálja egy csőelem veszteségtényezőjét (általában)! Milyen paraméterektől függ? (Legalább hármat írjon!)
4. Vázolja fel a mérőberendezést!
5. Írja le a mérés menetét!
6. Hogyan választható szét egy csőív csősúrlódásból és az ív alakjából származó vesztesége?

Mintapéldák

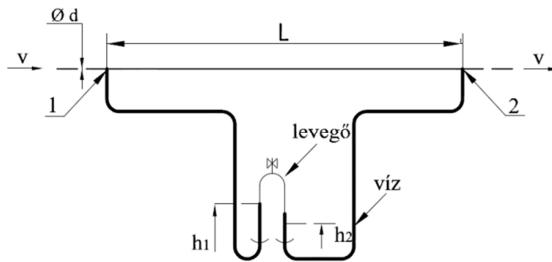
1. Példa

Egy egyenes csőszakaszban víz áramlik v sebességgel. Az ábrán látható módon az 1-es és a 2-es helyen nyomásmegcsapoló furatok lettek kialakítva, a létrejövő nyomáskülönbséget, Δp -t egy fordított „U csöves” manométerre vezetjük. (A levegő sűrűsége elhanyagolható.) A leolvasott manométerállások h_1 és h_2 . A vizsgált szakasz hossza L , a cső belső átmérője d .

- a. Mekkora a nyomásesés (Δp_{12}) az L hosszúságú szakaszon? (343 Pa)
- b. Mekkora a csősúrlódási tényező, a λ ? (0,0229)

Adatok:

$\rho_{\text{víz}}=1000 \text{ kg/m}^3$, $h_1=1,345 \text{ m}$, $h_2=1,310 \text{ m}$, $v=1 \text{ m/s}$, $L=0,6 \text{ m}$, $d=0,02 \text{ m}$, $g=9,81 \text{ m/s}^2$

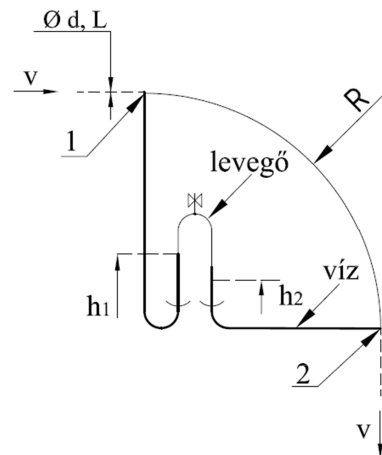

A berendezés vázlatja.

2. Példa

Egy csőívben víz áramlik v sebességgel. Az ábrán látható módon az, az ív elején és végén, 1-es és a 2-es helyen nyomásmegcsapoló furatok lettek kialakítva, a létrejövő nyomáskülönbséget, Δp -t egy fordított „U csöves” manométerre vezetjük. (A levegő sűrűsége elhanyagolható.) A leolvasott manométerállások h_1 és h_2 . A vizsgált, görbült szakasz hossza L , a cső belső átmérője d , a csősúrlódási tényező λ .

- a. Mekkora a nyomásesés (Δp_{12}) a nyomásmegcsapolási pontok között? (343 Pa)
- b. Mekkora az ív alakjából adódó veszteségtényező, a ζ_a ? (0,1167)

A berendezés vázlatja.

Adatok:

$\rho_{\text{víz}}=1000 \text{ kg/m}^3$, $h_1=1,345 \text{ m}$, $h_2=1,310 \text{ m}$, $v=1 \text{ m/s}$,
 $L=0,6 \text{ m}$, $d=0,02 \text{ m}$, $\lambda=0,019$, $g=9,81 \text{ m/s}^2$

3. Példa

Egy 0,5"-os (azaz 0.5 colos) belső átmérőjű locsolócsőben víz áramlik v sebességgel. (1 col = 25,4 mm.) A csővel egy 10 literes kannát 45 másodperc alatt töltünk meg.

- a) Mekkora belső A felülete a csőnek? ($0,0001267 \text{ m}^2$)
- b) Mekkora a v átlagsebesség a csőben? ($1,754 \text{ m/s}$)